

BÜNTETŐJOG II. kötet
 Budapest 1918
 Grill Károly Könyvkiadó vállalata
 (Szemelvények)

49. §. A börtönügy szervezete és elemei

I. Büntetőjogi alapokon – a B. T.-nek a szabadságvesztésbüntetések végrehajtását szabályozó rendelkezésein – nyugszanak ugyan azok az intézmények, amelyek együtt a börtönügyet alkotják, de ezeknek az intézményeknek szervezése és működése az állami hatóságoknak nem jogszolgáltató, hanem közigazgatási tevékenységéhez tartozik. Közigazgatási funkció a letartóztatási intézetek igazgatása, valamint az a tevékenység, amellyel a szabadságvesztésbüntetésnek fogalmi elemei a való életben megtestesülnek. Minthogy pedig a börtönügyi igazgatás az állami létnek miniatürképében a legkülönbözőbb tevékenységeket foglalja magába, a börtönügyi tudomány, amely a szabadságvesztésbüntetés célszerű végrehajtásának elveit állapítja meg, minden inkább, mint jogtudomány. Alig van a tudományoknak oly ága, amellyel a börtönügyi tudomány közvetlen vagy közvetett kapcsolatban nem állna. Technikai tudományokra van szüksége, hogy a börtönök építésének szabályait a szabadságvesztésbüntetés természetére (örizet, higiénie) való tekintettel megálapítsa, lélektanra, hogy az elítéltekkel követendő helyes bánásmódot, közgazdaságtanra, hogy a rabmunkaszer szervezésének elveit megjelölje; a tanítás és a vallásgyakorlás organizációja közoktatásügyi, erkölcsstani, sőt teológiai ismereteket feltételez, a fegyelem szabályai a nevelési tudományon alapszanak, az egészségügyi szolgálat (táplálkozás, tisztaság, kórház) szervezete az orvosi és a természettudományokkal kapcsolatos, a gazdasági igazgatás célszerű berendezése az államszámvitelből meríti alapelveit. És ezt a különböző ismeretkörökből merített, tarka tudományos anyagot a börtönügyi tudományban egységgé azok a célok foglalják össze, amelyeket az állam a szabadságvesztésbüntetéssel elérni kíván.

Meghaladná az e könyv címével megjelölt keretet a börtönügyi tudomány elveinek s annak a kérdésnek bővebb tárgya-

lása, hogy a magyar börtönügyi intézményekben ezek az elvek miként valósulnak meg. Másfelől azonban a büntetés reális tartalmának ismerete megköveteli a főbb elemeknek az ismeretét, amelyekből a börtönügy áll s amelyek egyszersmind az elítélttel szemben tanusított bánásmódot jellemzik. Felügyelet, igazgatás, rabmunka, oktatás és istentisztelet, élelmezés és fegyelem a börtönügyi szervezetnek legfontosabb elemei, ezek a korlátok, amelyek közt az elítéltnak mindennapi élete leperreg s ezek szolgálnak eszközül a büntetés céljainak elérésére.

II. Legtöbb államban, így hazánkban is az orsz. letartóztatási intézetek közvetlenül az I. M. főfelügyelete alatt állanak, míg egyes országokban (Anglia, Olaszország, részben Poroszország) a börtönügy a belügyminisztérium alá tartozik. Börtönrendtartásunk szerint minden intézetben évenként egyszer felügyeleti vizsgálatot kellene tartani, de az I. M. megfelelő organumok híján e rendelkezést nem hajtja végre. Külföldön e teendőt rendszerint börtönügyi felügyelők végzik el, akik egyszersmind összekötő kapcsot alkotnak a szabadságvesztésbüntetésnek irányításra hivatott központi hatóság és az egyes intézetek között. Hiányzik ezenfelül nálunk az a véleményező testület (börtönügyi tanács) is, amely több európai államban a börtönügyi intézmények fejlesztését biztosítja.

Minden intézet élén jogvégzett igazgató áll, aki úgy az intézet igazgatásának mint a büntetés végrehajtásának óra, mellette börtönügyi tisztek és főtiszték végzik az elítéltek nyilvántartásával, az élelmezéssel, a munkaüzemmel járó teendőket, míg az intézeti orvos, tanító és lelkesz, akik rendszerint ugyancsak állami tisztviselők, – a szükséghez mért számban – szakszerű hivatásukat teljesítik. Fegyházakban fegyőrök (főfegyőrök), a szegedi börtönben börtönőrök (börtönőrmesterek) a tisztikarhoz tartozó őrparancsnok vezetése alatt az őrizetet látják el. Eltérő a mária-nosztrai letartóztatási intézet szervezete, amelyben az állammal kötött szerződés alapján a gráci irgalmas rend nővérei (42 apáca) teljesítik az igazgatási és felügyeleti teendőket, mellettük csak az intézeti orvos, a ref. lelkesz és az ellenőr, valamint a külső őrségi szolgálatra használt fegyőrök működnek mint állami alkalmazottak. Ennek az intézetnek összes költségeit az irgalmas rend viseli, amely-

nek viszont az állam minden elítéltért fejenként és naponként 1 kor. 36 f. átalányt fizet.

Csak közvetve – a felügyeletet teljesítő kir. főügyészek útján – állanak az I. M. fennhatósága alatt a törvényszéki és járásbirósági fogházak. Előbbieknek élén a kir. ügyész áll, utóbbiaknak vezetője a kir. járásbíró. A törvényszéki fogházak közvetlen igazgatási teendőit a fogházfelügyelők (fogházgondnokok) végzik megfelelő számú őrszeméllyel (fogházőrök).

Sajnos sem az orsz. letartóztatási intézetek tisztviselőinek, sem a kir. ügyészeknek és járásbíróknak börtönügyi képzettsége nem áll hivatásuk magaslatán. De a hivatás fontosságát nem értékelik még eléggé, ha egyébként az elmélet mind nyomatékossabban hangsúlyozza is a büntetés végrehajtásának jelentőségét a büntető igazságszolgáltatásban. Ujabbán (1910 óta) az igazságügyminisztériumban évenként szervezett, de a háború óta szünetelő börtönügyi tanfolyam legalább az orsz. letartóztatási intézetek ifjabb tisztviselőinek szakképzettségét igyekszik némileg biztosítani.

III. Legfontosabb eleme a szabadságvesztésbüntetésnek a rabmunka. Minden börtön jelszava: labore nutrior, labore plector. Minthogy azonban a munka nevelő eszköz, sohasem szabad azt úgy szervezni, hogy az elítélt a munkában büntetést lásson. Rendszeres munka az elítéltet idejének hasznos beosztásához, kitartáshoz szoktatja, saját értékének öntudatára ébreszti. De mindez csak oly munkával érhető el, amely értékeket termel, mert az improduktív rabmunka, aminő hajdan a taposó malom, kőhordás, sulyemelés stb. volt, csak az izmokat ernyeszti el s megfosztja a munkát legértékesebb nevelő hatásától, amely abban rajlik, hogy az elítélt fáradságának eredményét látja. Szükséges továbbá, hogy a munka oktató természetű legyen: az elítélt általa valamely mesterséget elsajátítson vagy magát a már előbb üzött foglalkozásában tökéletesítse, úgy, hogy szabadulásakor megélhetésének a büntetéssel amúgy is megrottott feltételei javuljanak. Ennek következménye, hogy oly országban, amelynek fejlett ipara nincs, lehetőleg valamely iparág egészében kell kioktatni az elítéltet, nehogy a munkamegosztás hiánya az életben boldogulását lehetetlenné tegye. Kívánatos, hogy a munka jövedelmező legyen, mert csak így

könnyíthet a börtönügy költségeinek az államra nehezedő terhen, csak így biztosíthat az elítéltnak is jövedelmet, amely munkakedvét éleszti és szabadulásáig tőkésítve a megélhetés első nehézségein átsegíti. Kerülni kell minden munkát, amely az elítélt testi vagy szellemi egészségét megrontja, mert a szabadságvesztésbüntetés nem testi büntetés s a börtönben megrokkant ember szabadulása után még nehezebben boldogulhat. Lehetőleg alkalmazni kell a munkát az elítélt képességeihez és erejéhez s ezért arra kell törekedni, hogy egy intézetben lehetőleg sok munkanem szerveztessék.

Ezeket a különböző s részben ellentétes nézőpontokat a rabmunka szervezésében nem könnyű érvényesíteni. Egyrészt az állam pénzügyi érdeke, másrészt a rabmunkának és a szabad munkának versenye állít fel korlátokat. Három alakja ismeretes a rabmunka szervezésének: a) a bérleti rendszer, amelyben a bérlet fedezi a letartóztatási intézet költségeit, de ennek ellenében szabadon használja ki az elítéltek munkaerejét; b) a vállalkozói rendszer (entreprise), amelyben az állam kezeli az intézetet, meghatározza a munkabeosztást, a munkaidőt, a vállalkozó pedig az anyagot, szerszámot szolgáltatja és az elítéltek munkájáért a munkanapok száma vagy a kész áru szerint az államnak munkabért fizet; c) a házi üzem (régie), amelyben az állam szerzi be a nyers anyagot, saját számlájára dolgoztat s a kész árut értékesíti. Nálunk ma kizárólag a két utóbbi rendszer nyer alkalmazást, de a fejlődés helyesen mindenütt arra irányul, hogy a rabmunka kizárólag házi üzembe vétessék át. Csak ez a rendszer biztosítja a börtönügyi érdekek feltétlen érvényesülését s ha nem is zárja ki a rabiga versenyt, legalább enyhíti és kevésbé gyűlöletessé teszi.

Hogy minő rabmunkanemek részesüljenek előnyben, az függ az ország gazdasági jellegétől. Ipari államban az ipari, földművelőben a mezőgazdasági munkának kell tulsúlyban lennie. De nemcsak a mezőgazdasági, hanem általában a szabadban (al' aperto) végzett munkának (utépítés, vízszabályozás, talajjavítás stb.) előnyei oly szembeszökőek, hogy e munkanem még ipari államokban is (pl. Poroszország) ujabbán mindinkább alkalmazást nyer. Annál inkább kifogásolható, hogy Magyarországon az orsz. letartóztatási intézetekben az ipari munka annyira

tulteng. Több mint harmincféle iparnemet üznek intézeteinkben. Asztalos, szabó és cipészipar majdnem minden, lakatos vagy kovácsipar a legtöbb intézetben van, mint sajátos munkanemek érdemelnek említést a keretkészítés Lipótváron és Vácott, a kaptafa- és szemüveggyártás Sopronban, a balinaszövés Illaván, női kézimunkák Mária-Nosztrán stb. Ellenben mezőgazdasági munkáltatás csak Lipótváron és Vácott s ott is csak kevés elitélt számára van berendezve. Kűlmunkát végeznek egyes bírósági fogházakban (szőlőművelés Sátoraljaujhelyen) is, ellenben komoly ipari munka a fogházakban alig akad. Az ipari rabmunkának tul-sulya annál inkább kétes értékű, minthogy az ipar terén többé-kevésbbé jól kiképzett elitéltek szabadulásuk után tapasztalás szerint nem folytatják az elsajátított mesterséget, hanem visz-szatérnek a falura mezőgazdasági napszámosnak. Ez a körülmény indokolná a szabadban üzött munkának behatóbb felkarolását, ami ellen a szökés veszélye a külföldi példákat tekintve, alig mutatkozik komoly érvnek. Rebussic stantibus azonban csak helyes, hogy a börtönügyi kormányzat az ipari munkának lehető nagy jövedelmezőségére törekszik. törekvésének sikerét bizonyítja pl. a váci fegyintézet, amelynek tiszta jövedelme (1914-ben 405-463 kor.) meghaladja az intézet fenntartására fordított kiadásokat. Nem tagadható azonban, hogy e siker csak a veszett fejsze nyelének megmentése, amely a szabadságvesztés-büntetésnek munkára nevelő és speciálpreventív hatását alig biztosítja. És ebbe voltakép a büntetés eredménytelenségének hallgatólag beismerése rejlik, mert a progresszív rendszer lényegét épen speciálpreventív erejével fejti ki.

Elvben a munka jövedelme az államé, de az elitéltek a végzett munka után jutalomban részesülnek. E jutalék nagysága a termelt munkaérték 1/6-1/3 része közt váltakozik, házi munkásoknál 6-10 fillért tesz naponként. Tekintettel a jutalék nagyságára, az elitéltek munkaosztályokba tartoznak: az I. osztályba sorozzák azokat, akik valamely munkában teljesen jártasak és kitűnő magaviseletűek, a II. osztályba azokat, akik ugyan nem tökéletes, de elfogadható munkát készítenek és jó viseletűek. Fegyencek és rabok a büntetés megkezdésétől három (a visszaesők hat) hónapig feltétlenül, egyébként, ha rossz magaviseletűek, valamint addig, amíg a munkájuk a II. osztály-

ban megkivánt jártasságnak megfelel, a III. osztályba tartoznak amelynek munkajutaléka nem az elitélt, hanem az intézeti segélyalap javára esik. Látszólag ugyan a munkajutalék meghatározásának ez a módja igazságos, de mégis azzal a hátránnyal jár, hogy a hivatásos gonosztevő, aki a büntetés tartama alatt tapasztalás szerint jó viseletű, ha valamely mesterségben jártatos, nagyobb keresethez jut, mint a még nem romlott elitélt, aki a szabad életben pl. földműves napszámos volt. Még visszá-sabb, hogy bár házi munkásokul rendszerint a legjobb viseletűeket alkalmazzzák, ezeknek keresménye a legcsekélyebb. Munkakeresményével az elitélt nem rendelkezhetik szabadon; azt a büntetés tartama alatt csupán javára írják s csak a jó magaviseletűek költethetik már a büntetés alatt keresményüknek – a magaviselet és előéletük szerint – 1/7-1/2 részét jobb élelmi cikkek beszerzésére (u. n. "kiétkezés"), hozzátartozóik segélyezésére, tisztasági cikkek, könyvek, írószerek vételére stb. De még feltételes vagy végleges szabadulásakor sem kapja kézhez az elitélt munkakeresményének fennmaradó részét. Csak utiköltséggel látják el s a többit jövedő tartózkodási helyének előljáróságához küldik, hogy a szükséghez képest bocsássa a szabadultnak rendelkezésére. De a községi előljáróságok indolenciája miatt sokkal helyesebb volna, ha erről – az eddig nagyrészt csak papíron működő – patronázs egyesületek gondoskodnának.

Egyik legnehezebb kérdése a rabmunka szervezésének a rabipar és a szabadipar versenyének megoldása. Ez a verseny teljesen meg nem szüntethető, de mindenesetre enyhébb formát ölt, ha a rabmunka kizárólag házi üzemben, közvetlen állami szükségleteket kielégítő cikkek termelésére szolgál. Ily iparágak nálunk: az őrség és az elitéltek ruházatának gyártása (Illava, Nagyenyed), a bírósági nyomtatványok előállítás (Vác), hivatali butorok készítése (Szeged). Enyhíthető továbbá a verseny, ha a rabmunka kivitelre dolgozik (részben: Sopron, Illava), bár épen a rabmunkatermékek kisebb tökéletessége külföldön az állam ipari jóhírnevét csökkenti. Előnyös, bár gyakorlatban nehezen valósítható meg, hogy az elitéltek oly munkát végezzenek, amelynek termékeit kizárólag behozatal útján szerzi az ország, viszont ez azzal a hátránnyal jár, hogy a

szabaduló az országban nem juthat keresethez. Végül megfontolást érdemel az a javaslat, hogy a házi üzemben termelt iparcikkeket a kereskedelmi és iparkamarák vegyék át, amelyek azt az iparosok közt arányosan az illető iparcikk átlagos előállítási árában adnák el az állam javára, Bármily kívánatos is azonban a sokat panasztolt verseny csökkentése, a panasz nem tulságos komoly. Összes letartóztatási intézeteink tiszta jövedelme kb. félmillió koronára rug, ami több mint harminc iparág közt szétosztva alig jelenthet egy-egynek érzékeny károsodást. Rabiparunk inkább mint Prügelknabe szerepel a magyar ipar sokféle bajának elpalástolására.

IV. Csupán kiegészítő szerep jut a szabadságvesztésbüntetés végrehajtásában a munka mellett az oktatásnak és a valóságos nevelésnek. Kettős célja van az oktatásnak: egyrészt oly elemi ismereteknek tanítása, amelyek nélkül kulturállamban boldogulni nem lehet, másrészt erkölcsi képzetek megerősítése vagy felébresztése, amelyek az akaratképződésben motiválólag hatnak. Ez a kettős cél szabja meg a raboktatás határait. Arról eleve le kell mondani, hogy az elítéltek magasabb kiképzésben részesüljenek, ami nemcsak kivihetetlen, de igazságtalan volna a tisztességes emberek nagy tömegeivel szemben is, akiknek az állam magasabb műveltséget nyújtani nem bír. Különösen fontos az erkölcsitanítás, amelynek eszménye: t. i. az elítélt meggyőzése az erkölcsi szabályok célszerűségéről épen nem utópia, ha a tanítás módszere és eszközei megfelelők. Kevesebb siker remélhető a vallásos neveléstől, amelynek arra kellene szoritkoznia, hogy a valóban hívő büntettes hitének megfelelő vallásos gondozásban részesüljön. Börtönügyi szempontból teljesen értéktelen azonban az u. n. bünbánat felébresztése, amely kedvezmények reményében képmutatást szül s még ha valóban sikerrel jár is, legfeljebb megtöri az elítéltet, ahelyett, hogy a jóban öntudatos, akaraterős emberré nevelné. Még kevesebbet várhatunk a vallástalan elítéltek tértitgetésétől, aminek sikere mindig csak látszólagos.

Intézeteinkben sem a tanítás, sem a vallásos nevelés nem felel meg teljesen ezeknek az elveknek. Minden fegyenc és rab, ha 30 évnél fiatalabb, iskolaköteles, de az igazgató rendeltére vagy saját kérelmükre az idősebbek is részt vehetnek a

tanításban, amely heti 5-8 órára terjed. Szabály szerint három osztályt kellene alakítani: az elsőben olvasás, írás és számtan, a másodikban helyesírás, hazai földrajz, történet és gazdaságtani elemek, a harmadikban ezeken felül egyetemes földrajz, természetrajz, fizika, nyelvtan és a polgári jogismeretek szerepelnek mint tantárgyak. Rendkívüli tárgyak: az ének, a rajz és a katonai testgyakorlatok. Gyakorlatban egyébként ugylátszik átéreztek, hogy a szabadságvesztésbüntetés első sorban jellemképzésre törekszik s így legtöbb intézetben – a szabályok ellenére – csak két osztályt találunk. Erkölcsi oktatásban csak a lelkészek részesítik az elítélteket a hittanítással együtt, aminek nyilván hátránya, hogy az erkölcsi tanítás felekezeti jellegű s háttérbe szorul a rendszerint primitív elmék számára értéktelen vallásdogmatikai elvont fogalmak tanítása mögött. Sajnos az intézeteknek lelkészei, akik többnyire nem apostolok, hanem pályájuknak hajótöröttjei, gyakran nem is alkalmasak erre a nehéz feladatra. Fogházainkban rendszeres tanítás egyáltalán nincs és csak a bejáró lelkészek buzgalmától függ, hogy a foglyok "közhasznú ismeretekben" oktatást nyerjenek. Kiegészíti a tanítást a könyvtár, amely minden országos intézetben van, de korántsem kielégítő terjedelemben (az összes országos intézetekben kb. 15.000 köt.). Régebben az a téves nézet uralkodott, hogy az u. n. moralizáló olvasmányok célravezetőek. Ma ellenben már meggyőződéssé vált, hogy az iránymunkák inkább kedvezőtlen hatásúak: az erkölcsi tanulás csak észrevétlenül lopódzhatik be a büntettes meggyőződésébe. Nem jut elég szerep a büntetés végrehajtásában a zenének. Zenekara csak az illavai intézetnek van, noha a zenei kiképzés, sőt a zene élvezetére való nevelés is jó szolgálatokat tehet a büntettesek rendszerint fogyatékos érzelmi világának kifejlesztésében.

V. Azt a külső keretet, amelyben a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása mozog, a fegyelem szabja meg. Fegyelem nélkül a letartóztatási intézet házirendjét, amely egyszersmind az elítélt életrendjét megállapítja, fentartani nem lehet. Ha az elítéltet rendes életmódra kívánjuk nevelni, ennek első feltétele, hogy az intézet rendjét tiszteletben tartsa: csak így válhatik a kényszer szokás útján az elítélt természetévé. Ez a rend, amelynek a fegyelem biztosítóka, egyesíti a büntetésben

rejlő kényszert a büntetéssel mint neveléssel. Sőt a szabadságvesztésbüntetés alapvető feltételének: az elítélt őrizetének a garanciája is a fegyelemben rejlik. Nem a börtön fala, hanem első sorban a fegyelem a szökés akadálya. Ép ezért a fegyelmet minden lehető eszközzel fenn kell tartani. De fegyelmi büntetésül is csak oly kényszer alkalmazható, amelyet egy adott országban a társadalom erkölcsi érzése jóváhagy s így a börtönügyi fegyelmi büntetések a jogi kényszernek végső határát jelölik meg. Egyes kulturállamok (Anglia, Porosz-, Szászország stb.) e téren még a testi büntetésektől sem riadnak vissza.

Munka, étkezés és pihenés, séta, esetleg tanítás és istentisztelet azok az elemek, amelyekből az elítéltek napirendje alakul. Legtöbb időt – a büntetés neme és az idény (tél, nyár) szerint váltakozva 9-12 órát – a munka vesz igénybe. Azokat a szükségképeni korlátozásokat, amelyekkel ennek az életrendnek kikényszerítése az elítélt szabad mozgására nézve jár, a feltétlen engedelmességet a felügyeletet gyakorlók iránt, a tisztaságra, ruházatra stb. vonatkozó szabályokat ép úgy mint a napirend megtartását a fegyelem biztosítja. Fegyelmi büntetésül a fegyház- és börtönbüntetés végrehajtásában a megintés, a dorgálás, a kedvezmények és a munkajutalom elvonása, egyszerű és szigorított (élelemmegszorítás, kemény fekhely, sötét zárka) magánelzárás, lábbilincs és karperec, kurtavas, kényszeröltöny és leláncolás alkalmazható, míg a fogházbüntetésre elítéltek ellen az utóbbi három büntetésnek nincs helye, viszont a rabokkal és a foglyokkal szemben a sétaidő leszállítása is fegyelmi büntetés. Okul a fegyelmi fenytékek alkalmazására minden oly cselekmény (mulasztás) szolgál, amely a házszabályokba ütközik. Fegyelmi hatósága az elítélteknek az igazgató (foglyoké a kir. ügyész), aki e hatalmával igazságosan és emberiesen köteles élni. Mindenek felett azonban okosan kell a fegyelmi hatalmat gyakorolnia, számolnia kell az elítélt egyéniségével, tudnia kell, hogy épen a kevésbé rossz elemek tudnak nehezen beleilleszkedni a börtönélet egyhanguságába s a fenytéket csak végső eszköznek szabad tekinteni, de akkor erélyesen kell alkalmazni. Épen nem üres szólam, hogy az igazgató egyénisége és erélye biztosabb esz-

köze a fegyelemnek mint a büntetés.

VI. Minthogy a szabadságvesztésbüntetés a szabad életnek miniatürképe, a börtönügy körében mindazok a kérdések szabályozást igényelnek, amelyek egy állam közigazgatásában felmerülnek. Mindezek e helyütt nem tárgyalhatók. De szoros kapcsolatban áll a büntetés tartalmával az egészségügy és az élelmezés. Azt a minimális követelményt, hogy a magánzárka legalább 25 m² légűrtartalmu s legkevesebb 1 m² ablakkal ellátott legyen, intézeteink kivétel nélkül meghaladják, de már a közös hálóterem nem mindenütt kielégítő s a fejenként megkivánt 16 m³ űrtartalmat nem érik el. Megfelelő a ruházat is (télen daróc, nyáron csinvat), de a fürdési alkalom többnyire nem elégséges. Igaz viszont, hogy a francia központi börtönökben a rabok csak évente kétszer fürdenek. Az élelmezés ugyan mennyiségileg megfelel az orvostudományban elismert létminimumnak (118 gr. fehérnyé, 56 gr. zsír, 500 gr. szénhidrát), de a változatosságra, amely az egészség fentartásának feltétele, nem helyeznek elég súlyt. Minden egészséges fegyenc és rab naponként 840 gr. kenyert, 52 cl. levest, ugyanannyi főzeléket, hetenként háromszor 87 gr. hust és hetenként kétszer főtt tésztát kap. Nem elégséges ellenben a bírósági fogházakban letartóztatottak élelmezése (560 gr. kenyér, 35 cl. leves és főzelék, hetenként kétszer 105 gr. hus), amely a néhány nagyobb fogháztól eltekintve, ahol az élelmezés házilag történik, minőségileg sem megfelelő. Ennek hiányosságát csak részben menti az a körülmény, hogy a foglyok a fogházakban csupán rövid időt töltenek és munkát nem szükségkép (B. T. 41) végeznek. De oly csekély az átalány, amelyet az állam a fogházak élelmezési vállalkozóinak fizet, hogy ezek károsodása nélkül jobb élelem nem is volna elérhető. A fogházak hiányos élelmezésének tulajdonítható, hogy a vizsgálati fogoly, aki mint elítélt kiéhezve kerül az országos letartóztatási intézetbe, testsúlyában rendszerint csakhamar gyarapodik. De egyébként is az országos intézetekben az élelmezés bőségesebb, mint aminőben az elítéltek nagy része a szabad életben részesült. Épen az előélet teszi az igazságos élelmezést megoldhatatlan kérdéssé. Irányadó csak az a nézőpont lehet, hogy a szabadságvesztésbüntetés a végrehajtásban ne váljék testi büntetéssé s az elítélt szabadulása-

kor ne jusson meggyengült szervezettel a társadalomba. Alig indokolható azonban, hogy pl. a nehéz vagy kellemetlen házi munkát végző fegyencek naponként 4 dl. borban részesíthetők, a többiek havonként (rabok kéthetenként) 1/2 liter bort vásárolhatnak. Azt a nagy szerepet tekintve, amelyet az alkohol mint kriminogén tényező (l. 22. old.) játszik, a letartóztatási intézetekben az absztinencia teljesen indokolt volna. Ennél az absztinenciánál bizonyos károsabb a nemi absztinencia, amely azonban elkerülhetetlen következménye a letartóztatásnak.

54. §. A közveszélyes munkakerülők

I. Oly krónikus büntettek, akik egyéniségükben rejlő hajlamból válnak a társadalom állandó ellenségeivé elenyésző csekély számban fordulnak elő azokhoz képest, akiket a környezet kedvezőtlenége vezet újra és újra a büntett utjára. Azok, akik az utóbbi csoportba tartoznak, kriminális életpályájukat rendszerint csavargással, munkakerüléssel és koldulással kezdik, noha kétségtelen, hogy éppen a csavargók egy része veleszületett hajlamánál fogva nem tud rendes életmódhoz szokni. A közveszélyes munkakerülés épp úgy kiinduló állomása a felnöttek kriminalitásának, mint az erkölcsi züllés veszélye a fiataloknál és az ellene irányuló küzdelem épp úgy a principiis obsta elvének megvalósítását jelenti. Minthogy tehát a csavargás, koldulás és munkakerülés melegágya a kriminalitásnak, a társadalom elsőrendű érdeke, hogy azokat, akik nevelhetők, nevelje, azokat pedig, akiknek szervezeti hajlama zárja ki a nevelést, ártalmatlanná tegye. De a jövő büntettek e csoportjával szemben a biztonsági intézkedés feltételeinek meghatározását a csavargás és munkakerülés oly körülírása nehezíti meg, amely egyrészt az önkényt zárja ki az alkalmazásban, másrészt nem igazságtalan a munkások ezreivel szemben, akik az ipari tultermelés időszakaiban a legjobb akarral sem juthatnak munkához. De a szabályozásnak ezenfelül dogmatikus nehézségei is vannak. A jog a csavargást mint cselekményt kezeli, holott a csavargás nem cselekmény, hanem állapot. Csak hogy e közveszélyes állapotnak megnyugtató körül-

írása ezideig egy jogrendszerben sem sikerült. Lakhely és foglalkozás vagy munka hiánya (C. P. 269.) épp oly kevésbé biztos ismérv, mint az a pozitív körülírás, hogy iparszerűen, mások terhére helyről-helyre vándorol. Döntő körülmény a dologkerülés volna, de éppen ezt nem lehet tárgyi ismérvekkel meghatározni s ha egyes külföldi jogok (pl. 1900. évi norvég törv.) a csavargót mint munkaképes dologkerülőt írják körül, aki koldulással vagy a szegényalapból tartja fenn magát, önkéntelenül felébresztik a gondolatot, hogy csupán a sors véletlen kegyétől függ, vajjon valaki mint csavargó dologházba kerül vagy mint munkaképes dologkerülő igazi "ur" maradhat-e. E nehézségek ellenére is legtöbb kulturált állam erélyesen védekezik a csavargók, koldusok, kitartottaknak stb. bár jogilag alig körülírható, de azért nem kevésbé közveszélyes csoportjai ellen. Szinte általánosan elfogadott biztonsági intézkedés a dologház (korrektionele Nachhaft, Arbeitshaus, Zwangsarbeitsanstalt, dépôt de mendicité) amely a munkaképes csavargókat munkakényszerrel munkára kívánja szoktatni, míg a munkára képtelen csavargókat pl. Belgiumban menedékházban (maison de refuge) teszi ártalmatlanná. Ez az intézkedés részint büntetés mellett, részint büntetés helyett nyer alkalmazást. Tartama maximálisan 3 év (osztrák 1885. törv., németalföldi B. T. 434., német jav. 42.) és 7 év (1891. belga törvény) közt váltakozik. Feltétele a csavargók s a hozzájuk hasonló közveszélyes egyének helyes kezelésének a nélkülözést szenvedő munkanélküliek és a hivatásos csavargók megkülönböztetése. Ez az oka, hogy ott, ahol e megkülönböztetést elmulasztották, a dologházak nem váltak be. Így pl. Ausztriában, ahol a legkülönbözőbb elemek ("ein wüster Volk" Stooss) egyesítése akadály a munkára való nevelésnek, így Németalföldön, ahol a csavargók a dologházat kellemes ideiglenes ellátásnak tekintik. Ellenben némi eredménnyel járt a csavargás elleni küzdelem Belgiumban, ahol a hivatásos csavargók a szigorú depot de mendicité-be (Merxplas 4000 főre) a munkaképtelenek menedékházakba (Wortel és Hoogstraten 2500 főre) kerülnek és ezenfelül külön intézetek állnak fenn nők és fiatalok részére. Kiirtani a csavargókat és koldusokat itt sem sikerült, de az ország méreteihez képest bizonyára sokat jelent, hogy átlag 8000 csavargó és koldus van a dologházakban